

Davant la manca de remuneració dels sous, era habitual que els mestres haguessin de fer altres feines per a poder sobreviure i sovint era el mateix ajuntament qui els ofería altres ocupacions per complementar el sou de mestre. La penúria econòmica és una constant des de temps enrere. L'any 1575 –diumenge 10 de juliol– el consell de Bellpuig encomana al mestre que es faci càrrec del rellotge del poble, a canvi li abonarà tres lliures barceloneses.

El quatre de març de 1746, es llogava a un mestre de Linyola, que apart d'ensenyar tenia l'obligació d'ajudar el rector en les processons públiques, de resar el rosari a la posta de sol a l'altar de la Verge del Roser, assistir a tots els funerals com a cantor i l'obligació de tenir cura del rellotge del poble.

Les documentacions que fan referència a *l'escola i els mestres* del segle XIX permeten contextualitzar l'àmbit educatiu local en un moment molt incipient i no exempt de conflictes. Són referències que trobem en el diccionari Madoz –publicat l'any 1845, amb dades de la dècada de 1830– dels diferents pobles de la plana d'Urgell molt semblants entre elles, Miralcamp “*tenia escuela de primeras letras concurrida por unos 20 ó 24 niños, dotado el maestro en 1.100 reales, que se satisfacen por recargo en la contribución*”. De Linyola “*escuela de primeras letras concurrida por 50 niños, dotada con 1.100 reales y 15 cuarteras de trigo que costean los alumnos*”. De Mollerussa, “*escuela de primeras letras concurrida por 18 o 20 niños, cuyo maestro percibe la dotación de 1.000 reales de los fondos del presupuesto municipal*”. Del Palau d'Anglesola “*escuela de primeras letras, dotada con 1.200 reales de los fondos del común, a la que asisten de 40 a 50 niños*”.

1.1) PASSAR MÉS GANA QUE UN MESTRE. ELS ENDARRERIMENTS DELS SOUS.

El tretze de juny de 1857 el governador de Lleida va enviar una circular a tots els ajuntaments de la província exposant els beneficis de la primera ensenyança i la necessitat que els mestres siguin respectats i remunerats com es mereixen.

Les escoles públiques de “*primeras letras*” van començar amb la instauració del règim liberal en un context convulsiu i de canvis importants en la instrucció de les noves generacions.

Els mestres i les mestres que es dedicaven a l'ensenyança en pobles de pocs habitants van haver d'enfrontar-se amb molts contratemps. Un dels més generalitzats va ser l'econòmic. Els salaris dels mestres eren els més baixos dels funcionariat i es cobrava en funció del nombre d'habitants del municipi (a menys habitants, menys sou) i del sexe (el sou de la mestra era inferior). Però, el conflicte més gran eren les dificultats per cobrar. L'endarreriment en el pagament dels sous

dels mestres era un mal endèmic a tot el país que s'arrossegava des de 1834, quan els primers governs liberals van establir que el finançament de l'ensenyament primari havia de ser responsabilitat municipal.

“Molts municipis no pagaven al mestre al·legant pobresa i en aquest cas, els mestres només tenien el recurs de fer cartes i més cartes a la Diputació per finalment demanar un trasllat i potser tenir més sort. De fet, quan es donaven situacions d'aquestes característiques la socialització del mestre entre la població era complicada, perquè des de la municipalitat es difonien tota mena d'improperis per desacreditar-lo.”(M. Teresa GODAYOL PUIG. *La instrucció al segle XIX: escoles, col·legis i mestres. Plecs d'història local. Núm. 132*).

La tasca educativa era poc valorada i la formació dels mestres de les escoles de primeres lletres era precària. La conseqüència de tot plegat era una situació extremadament deficitària que va abocar a conflictes entre els mestres i els ajuntaments - les actes de les juntes locals en són un testimoni -. Malgrat tot, els mestres d'escola van ser un referent clau a l'hora d'incrementar el nivell d'instrucció de les poblacions de pagès.

De fet, en la Llei Reguladora de l'Ensenyança (Llei Moyano) de 1857, en el seu article 189 es troba recollit que en poblacions de menys de 700 habitants la docència es podia compartir amb altres ocupacions: *“...Cura párroco, Secretario de Ayuntamiento u otras compatibles con la enseñanza”*.

Era habitual que el Butlletí Oficial de la Província publicués la relació dels pobles que devien les retribucions dels seus mestres, amb l'amenaça de constituir comissions de constrenyiment contra l'alcalde si no es pagava abans de vuit dies. El BOP de setze de maig de 1860 publica que pobles com Belianes, Cervià, Arbeca o Miralcamp devien el sou, les despeses de material i les retribucions dels alumnes de famílies amb recursos del primer trimestre, uns 1380 rals als mestres i uns 890 a les mestres.

1.1.1) MOLLERUSSA

Les dificultats econòmiques eren molt importants, els vilatans no sempre podien pagar els impostos perquè hi havia anys que la collita era molt minsa, just donava per menjar i les autoritats governatives s'emportaven els cabdals que necessitaven per mantenir l'aparell de l'estat. L'acta de la reunió de la Junta Local d'Instrucció Pública de Mollerussa de maig de 1872 exposa que l'Alcalde comunica als presents que el Govern s'havia apoderat de tots els fons municipals i que el municipi no tenia recursos, per tant, no es podia atendre res del pressupost i menys les despeses de la instrucció pública.

Hasta establecerla en sus mismos hogares, consagrada este empleo a personas que, renunciando a su tranquilidad y al porvenir que les ofrecen otras profesiones mas lucrativas y de menos responsabilidad se consagran de verdad a labrar la felicidad de sus semejantes.

Penetrado intimamente de esta verdad, y satisfaciendo los deseos del Gobierno de L. P. que son tambien los mios, estoy resuelto a remover todos los obstáculos que se opongan a que la educacion y crianza primaria, como base de toda otra instruccion, lleguen a ser una verdad en esta provincia, y a que los maestros sean respetados y remunerados como merecen.

La mayor parte de los puellos, han llegado a comprender los males de trascendencia que debia causarles su apatia decidida en materia tan grave; y por eso se han apresurado sin excitacion por parte de mi autoridad, a crear, establecer y dotar escuelas, donde sus hijos reciban las primeras nociones de moralidad y cultura; pero desgraciadamente los hay todavia que no han llegado a conocer tan importante verdad, y esto es lo que me mueve a exhortarles, antes de emplear los medios coercitivos que me ordenan las leyes, para hacerles entrar en la senda de la verdadera prosperidad.

En su virtud los Ayuntamientos, Comisiones Locales y juntas de ambos sexos daran el mas exacto cumplimiento a las disposiciones siguientes.

1.º Los Ayuntamientos remitiran al Presidente de la Comision Superior, bajo la mas estrecha responsabilidad los recibos duplicados que acrediten haber satisfecho los haberes de los

Circular univ. 1869

La instrucción primaria viene siendo de algun tiempo sea objeto de la atenta proteccion del gobierno de L. E. a cuya alta parte no pueda ocultarse la grande influencia que habia en ejercer la prosperidad de los pueblos. Observando de otra parte multitud mas satisfactorias, se esfuerza en dar a este ramo de la enseñanza publica, todo el desarrollo que reclaman las necesidades de nuestro pais.

No es preciso apelar al testimonio de la historia, para conocer, cuan necesaria es la instruccion, y cuan indispensable la enseñanza de los preceptos morales, basta solo que examinemos la consideracion en el efecto que produciria en nosotros la instruccion sin moralidad, para deducir que estas dos poderosas elementos se auxiliarian entre si de tal modo, que no podria encontrarse al hombre una completa felicidad, sin que ambos concurren en su educacion. Ninguno desconfiará dignamente la mision que la Providencia le confia en la cuna del mundo, sino recibiendo de ante mano la preparacion necesaria para la observancia de los preceptos que le impuso la sociedad.

Observando hasta ahora este principio, y desarrollada la poderosa influencia de la instruccion primaria, ha permanecido descuidada de una manera lamentable; pero desde el momento en que la ilustracion llama a nosotros nuestra atencion y la preocupacion va cobijando su innumerable multitud, se ensanchan los limites de tan benéfica institucion, y van pagándose las causas y saludables doctrinas. Asegurado que los pueblos tienen los maravillosos efectos de la primera enseñanza, van mejorando sus costumbres y elevando sus facultades.

1.1.2) MIRALCAMP

A l'any 1888, Maria Palanca feia de mestra a Miralcamp, era una professora experimentada amb 23 anys de servei. Al febrer d'aquest any, la Junta d'Instrucció Local va anar a l'escola a manifestar-li el seu descontentament per les irregularitats que havien observat en el desenvolupament de la seva tasca. Sembla ser que la mestra es va contrariar molt i va donar lloc a una forta discussió, segons l'acta de la Junta Local “ ... se ha promovido un escándalo de palabras en presencia de las niñas ... ” . La mestra va reivindicar la seva professionalitat i va manifestar la seva predisposició a dialogar amb els membres de la Junta Local quan l'Ajuntament li pagués els endarreriments que li devia tal i com estava legalment estipulat.

1.1.3) LINYOLA

En l'acta del ple de l'ajuntament de Linyola de febrer de 1878 es reconeix que s'ha de pagar als mestres els cursos 1874-5 i 1875-6. A l'octubre de 1897, la mestra de nenes marxava de la població alegant que no se la pagava. I a l'acta de febrer de 1898 s'acorda pagar a la mestra Raimunda Pou els deutes dels anys **1882-85** que feia de mestra a Palau d'Anglesola i a Casilda N. que era mestra de Benavent. Al ple del mes de maig es torna a dir que es pagaran els endarreriments al mestre Esteve Figuera Suñé i a la mestra Raimunda Pou.

1.1.4) PALAU D' ANGLESOLA

És curiós el cas d'un mestre de Palau d'Anglesola que al 1908 va denunciar l'ajuntament davant de la Junta Provincial d'Instrucció per no pagar-li el sou des del mes de gener a l'agost d'aquell any. La Junta Local acusà el mestre de no presentar-se a l'escola durant aquest temps i li va obrir un expedient. L'ajuntament decideix no pagar el mestre fins que es resolgui. En una instància que el mestre va adreçar a la Junta Provincial explica “ *Que hallándose al frente de la escuela pública de niños de Palau de Anglesola tuvo la desgracia de caer enfermo, en noviembre de mil novecientos siete y, por lo tanto, necesidad de trasladarse al lado de la familia, donde estuvo diez días exactos que le duro la enfermedad contraída, sin duda por la puntual asistencia a sus quehaceres de la clase. Que aprovechando aquella circunstancia el alcalde, en forma de cacique, promovió expediente contra el recurrente ...*”

El Governador Civil, com a president de la Junta Provincial, reclama més informació del cas a l'ajuntament i, en una reunió de la Junta Local de catorze d'abril de 1909, s'acorda contestar-li l'ofici i comunicar-li que no són correctes les afirmacions del mestre però que estan disposats a pagar-li els endarreriments “ ... a condición que ello no pueda tener como efecto la vuelta del Sr. Pedrós a esta escuela ... “

RECARGO DEL 16 % SOBRE LAS CUOTAS DE LAS CONTRIBUCIONES
Rústica y pecuaria, urbana y padrones del Registro fiscal de edificios y solares

PROVINCIA DE Lérida PUEBLO DE Palau de Anglesola

N.º de orden del reparto ó padrón 901 4.º trimestre adicional al año 1902.

HE RECIBIDO de D. Gasol Guig Felipe
la cantidad de una pesetas
treinta y seis céntimos que le corresponde pagar en el citado trimestre por
recargo del 16 por 100, sobre las cuotas de contribución, para atender á las
obligaciones de personal y material de Instrucción primaria, según el reparto
aprobado por la Administración de Contribuciones, y conceptos que se expresan:

IMPORTE de las cuotas repartidas.	IMPORTE del 16 por 100 sobre las cuotas.	IMPORTE que figura en el repartimiento.	DIFERENCIA á cobrar.
Pesetas.	Pesetas.	Pesetas.	Pesetas.
Por rústica y pecuaria... <u>4007</u>	<u>689</u>	<u>511</u>	<u>138</u>
Por urbana...			
Por Registros fiscales.			
TOTALES ..			

Palau de Anglesola, 1.º de Noviembre de 1902.
El Recaudador,
[Firma]

SON 1 pesetas 36 céntimos.

Calle de _____ número _____ piso _____

1.1.5) FI DEL CONFLICTE, ELS MESTRES PASSEN A COBRAR DE L'ESTAT

Al 1900, des del Ministerio de Instrucción y Bellas Artes, presidit per Romanones, es va promoure que els mestres fossin pagats per l'estat, però no va ser fins al 1910 quan els ajuntaments es van alliberar d'aquesta càrrega.

2) CONFLICTES ENTRE ELS MESTRES I ELS AJUNTAMENTS

L'estímul que rebien aquests professionals era gairebé nul i les dificultats de promocionar pràcticament no existien. La manca de materials, el deteriorament o inexistència del mobiliari i sovint, la insalubritat dels locals que feien d'escola eren una realitat que havien d'afrontar diàriament. Els mestres no es van cansar

de denunciar l'estat ruïnós de les escoles, d'uns espais sense condicions i plens d'humitat. Denúncies que van acabar sent una font de tensions i conflictes.

Tant els mestres com la inspecció educativa reclamaven als ajuntaments actuacions per solucionar aquest problema, però les arques municipals dels pobles de pocs habitants sovint no podien atendre aquestes despeses i l'establiment d'escoles públiques va ser molt lent i sovint poc satisfactori.

2.1) MOLLERUSSA

A l'acta de la Junta Local d'Instrucció Pública de vuit de juliol de 1911 explica que l'informe que va fer l'inspector d'educació després de la seva visita a les escoles de Mollerussa diu “... *el material de la dos escuelas es anticuado y escaso proponiendo que se gestione del ayuntamiento la inclusión en el presupuesto municipal de pequeñas partidas con destino a ir renovando poco a poco cada año el mobiliario escolar propone asimismo se amplíe el edificio de la escuela con algunas aulas de planta baja y un patio de recreo cuando las circunstancias económicas del municipio lo permitan*”

2.2) EL CONFLICTE DE MIRALCAMP (1906-1910)

No tots el conflictes van ser d'interessos i necessitats, també tenim constància de conflictes de valors. A Miralcamp, a finals del Segle XIX i començaments del XX, les escoles públiques estaven dirigides per un matrimoni de mestres que militaven en un partit polític diferent del de l'Ajuntament, essent aquesta qüestió una font de conflictes que van acabar quan es va resoldre l'expedient obert per l'ajuntament.

Al desembre de 1889, Manuel Sans Puigdegou i la seva esposa Paula Galceran Cortés van prendre possessió de les places de mestres de Miralcamp. Hi van estar fins al 1910, data en què van haver de deixar la feina per la sanció que els va imposar el Ministerio de Instrucción y Bellas Artes de Madrid després de resoldre les denúncies de l'Ajuntament.

2.2.1) L'INICI DEL CONFLICTE

L'alcalde no estava disposat a passar per alt l'oposició que exercien, i va dur a terme un seguit de denúncies i demandes, bàsicament contra el mestre. En una carta dirigida al Governador Civil de Lleida manifesta que el mestre era el cap dels republicans del poble i “... *perturbador constante del buen orden y armonía ...*”.

Una de les accions més controvertides del mestre és la duta a terme a finals de juliol de 1906. L'alcaldia va publicar un ban prohibint que es fessin rondes pels carrers del poble a partir de les 12 de la nit. Alguns veïns del poble, bàsicament

el jovent, no hi estaven d'acord i es va organitzar una manifestació per protestar contra aquesta disposició. Segons l'informe de l'alcalde, va ser promoguda per Manuel Sans "... *quien no se recataba de obsequiar con vino y aguardiente a los amotinados que se mantuviesen en su actitud*" .(Pliego de cargos. 1908. Arxiu Familiar A. Joan Brufau).

Una altra denúncia de l'alcaldia és la dels fets del dia de Pasqua de Pentecosta de l'any 1908. Aquell dia es feia ball a la Societat Cultural "La Verbena" i Manuel Sans i dos socis més van fer fora del local el guarda, l'alguatzer i els membres del sometent que feien la guàrdia aquella nit, que segons l'alcalde estaven fent la ronda habitual pel poble.

2.2.2) ACTES DE LA JUNTA LOCAL D'INSTRUCCIÓ

Les actes de les visites que va fer la Junta Local d'Instrucció entre els anys 1905 i 1909 posen de manifest una valoració negativa de l'escola pública. Hi ha un seguit de comentaris que es repeteixen: els mestres arriben tard a l'escola, s'absenten del poble sense comunicar-ho a la junta, els alumnes saben poques coses, els resultats de les proves no són gens satisfactoris i les aules estan molt deteriorades. L'acta de set de març de 1908 explica que els exàmens que han fet els membres de la Junta als nens i nenes de l'escola continuen donant resultats escandalosament baixos i a més "... *la limpieza brilla por su ausencia ...*"

2.2.3) LA DENÚNCIA DE L' ALCALDE

L'alcalde va demanar reiteradament al Governador Civil que traguessin el mestre del poble al·legant que era un subversiu i un esvalotador que distorsionava la bona convivència del poble. Es va obrir un expedient als dos mestres acusant-los de fins a nou càrrecs:

Tenir l'escola abandonada. Molts dies de l'any, els mestres no hi eren encara que no fos festiu, i l'escola estava oberta però sense mestres.

Tenir els locals – les aules- molt bruts.

No guardar el respecte degut a les autoritats i criticar públicament les seves decisions. El mestre Sr. Sans, va promoure diverses "*algaradas y disturbios*", com la del mes de juliol de 1907 "... *instigando a los más incultos a una manifestación ruidosa de rebelión abierta contra las disposiciones de la alcaldia*", obsequiant els manifestants amb vi i aiguardent.

Prescindir de tota ensenyança moral i religiosa. Els mestres no ensenyaven doctrina cristiana ni H^a Sagrada i es manifestaven públicament d'irreligiosos.

Marxar sovint del poble, abandonant l'escola, especialment el Sr. Sans que "... *por motivos políticos, hace viajes a la capital muy a menudo*".

Ser en la vida social i privada molt poc curiosos “.. *de guardar las debidas convenciones...*”. El Sr. Sans freqüenta les tavernes del poble “... *donde suele poner cátedra de republicanismo exaltado ante un auditorio poco preparado para juzgar debidamente a ciertos radicalismos e ideas contrarias al orden vigente*”.

A vegades es negaven, i sempre s’hi resistien, a complir amb els deures del seu càrrec.

Els alumnes tenien poca educació i encara menys instrucció.

Maltractar de paraula o “... *no atendiendo debidamente a los alumnos hijos de individuos de la Junta Local o que no secundan los fines políticos del maestro*”.

2.2.4) RESOLUCIÓ I CÀSTIG

L’expedient s’envià a la Junta Provincial d’Instrucció Pública, al Governador Civil de Lleida i al Ministerio de Instrucción Pública y Bellas Artes. Per fer un seguiment de tot el procés es contractà els serveis d’un advocat de Lleida amb poders per intervenir davant de la Junta Provincial en nom de l’ajuntament. I a Madrid es va requerir l’ajuda del Senador per Lleida, Juan Moles, i de l’arrendatari de la recaptació de contribucions de la província de Lleida, Celestino Vidal, el qual en una carta de vint-i-sis de gener de 1910 dirigida a Juan Jovells diu “ *Mi querido amigo: Hace unos días estuve en Madrid y me acordé de tu asunto pero como ya sabes que los conservadores nada piden a los liberales, le pedí a mi buen amigo el Marqués de Tamarit el cual me manda la adjunta carta que espero me contestarás enseguida...*”. La carta del Marqués de Tamarit manifestava que al Ministeri no troben l’expedient i demana que li enviïn el resguard conforme va ser presentat.

A l’abril de 1910 el subsecretari del Ministerio de Instrucción Pública y Bellas Artes envia una carta al senador Miquel Agelet comunicant-li que el dotze de març es va imposar una pena de suspensió per un any i mig a ambdós mestres.

La sanció es portà a terme i l’associació del Magisteri de Lleida es va solidaritzar amb els companys de Miralcamp obrint un compte popular per recaptar fons destinats a pal·liar el problema econòmic que l’esmentada sanció va suposar per als dos mestres.

2.2.6) OPINIÓ DE L’INSPECTOR SOBRE ELS MESTRES

La descripció dels dos mestres feta per les autoritats locals era molt negativa, encara que altres informacions demostren que professionalment estaven ben valorats i respectats entre els companys de professió.

També l'informe de 1908, emès per “... *el Inspector de Escuelas* ...” remarca la professionalitat dels mestres i per aquest motiu l'alcalde adreça un escrit al Governador Civil exposant que els mestres i l'inspector pretenen crear un conflicte entre la població i l'ajuntament i l'advocat que defensa els interessos de l'ajuntament, proposa a l'inspector que modifiqui l'informe i demani la inhabilitació del magisteri per als dos imputats. L'inspector es va negar i solament va accedir a demanar la suspensió de sou per dos mesos ja que valorava que pedagògicament feien la feina ben feta. Un altre fet que ens informa de la competència professional, en aquets cas de la mestra, és el “*R.D. de gracia*” que se li va atorgar al 1905. La revista lleidatana *El avisador del magisterio* de Juliol de 1905, núm 203 es fa ressò de la comunicació del rectorat de la Universitat de Barcelona segons el qual la mestra de Miralcamp –Paula Galceran– pot escollir una de les escoles que cita en virtut d'aquest reconeixement.

2.2.7) RECORDS ACTUALS SOBRE DITS MESTRES

Gent gran, veïns de Miralcamp, amb el seu testimoni oral afirmen que els nois que havien anat a escola amb el mestre tenien un nivell alt d'instrucció. Maria Piró recorda que el seu pare havia anat a l'escola amb Don Manuel i que havia après molt i, segons li havien explicat, aquest mestre ensenyava les coses de manera molt pràctica, “...*es notava els que havien a anat a estudi amb Don Manuel...*” (Maria Piró, 2011).

3) L' EXCÉS D'ALUMNES

Encara que a pagès l'absentisme escolar era elevat perquè els nens s'ocupaven de tasques agrícoles i ramaderes i les nenes, a més, treballaven a la llar, la honestedat i compromís dels mestres va promoure que les administracions s'apressessin a millorar el sistema educatiu. A finals de segle XVIII, amb l'augment demogràfic, les escoles de les zones rurals cada vegada tenien més matrícula, en alguns casos passaven dels 100 alumnes. Molts mestres van reivindicar una nova organització de l'escola per poder instruir correctament l'alumnat i es van oposar a donar classe a un nombre tan gran d'alumnes. Progressivament es van implantar les escoles graduades on l'alumnat s'agrupava per edats i cada grup tenia el seu mestre. Tot i que al 1910 (Real Decret de sis de maig) es va reglamentar el pas d'escola unitària a graduada, a les poblacions petites aquesta millora va trigar un cert temps a generalitzar-se.

3.1) LES DENÚNCIES DELS MESTRES DE LINYOLA

3.1.1) LA DENÚNCIA DE LA MESTRA VICTÒRIA ANGUERA

Al juliol de 1914 la mestra de Linyola, Victòria Anguera, va fer la memòria reglamentària del curs escolar i referint-se als membres de la Junta Local espera que hagin apreciat molt els treballs escolars de les alumnes. Comenta que té 170 alumnes matriculades, de les quals 30 han après molt, 40 el més essencial, però les 100 restants deixen molt que desitjar donat que es fa impossible poder ensenyar a tantes alumnes, tal com reclamen els avenços de la moderna pedagogia. L'assistència a classe ha estat d'una mitjana de 100 alumnes, el que demostra que els linyolencs volen educar i promocionar les seves filles.

Els resultats haguessin estat millors si haguessin disposat de tres mestres més, indispensables per atendre a tantes alumnes. No es pot demanar a una mestra que ensenyi a 170 alumnes quan no és possible mantenir una disciplina de treball a l'aula.

També el mestre Joan Llès afirmava que havia hagut de fer classes a 182 alumnes....

Si entenem el conflicte com una situació de disputa o divergència en la qual hi ha contraposició d'interessos, necessitats i/o valors, podem deduir que el conflicte és quelcom quotidià i que forma part de la relació entre les persones. El problema no són els conflictes, sinó la forma de gestionar-los i resoldre'ls. Si es resolen positivament, serveixen per al creixement i progrés de la humanitat. En el cas de Linyola, a l'any següent, el 1915, tindrien les Escoles Graduades.